

M C M X X I I

VYTAUTAS MAGNUS
UNIVERSITY

TOŻSAMOŚĆ NA STYKU KULTUR⁴

TOŻSAMOŚĆ NA STYKU KULTUR

Tom 4

Uniwersytet Witolda Wielkiego
Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej

TOŻSAMOŚĆ NA STYKU KULTUR

Tom 4

Redakcja naukowa
Irena Masojć i Henryka Sokołowska

Kraków 2021

dr Irena Masojć
Vytautas Magnus University
ID <https://orcid.org/0000-0001-7492-946X>
✉ irena.masoit@vdu.lt

dr Henryka Sokołowska
Vytautas Magnus University
ID <https://orcid.org/0000-0001-5346-988X>
✉ henrika.sokolovska@vdu.lt

© Copyright by Irena Masojć and Henryka Sokołowska, 2021

Recenzenci: dr hab. Ewa Golachowska, prof. IS PAN
dr hab. Dorota Michułka, prof. UWŹ

Opracowanie redakcyjne: Justyna Ostafin

Projekt okładki: Paweł Sepielak wg pomysłu Dalii Raicevičiūtė

ISBN 978-83-8138-622-7 (druk)
ISBN 978-83-8138-623-4 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788381386234>

Wydanie publikacji dofinansował Uniwersytet Witolda Wielkiego (Litwa)

Publikacja została wydana przy wsparciu Ambasady RP w Wilnie

Ambasada
Rzeczypospolitej Polskiej
w Wilnie

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

*Na 60-lecie Polonistyki
o ukierunkowaniu pedagogicznym
w Wilnie*

Spis treści

Wstęp	9
I. REGION JAKO PRZESTRZEŃ STANOWIENIA TOŻSAMOŚCI	13
ZOFIA SAWANIEWSKA-MOCHOWA	
Tożsamość regionalna w dobie globalizacji (na przykładzie Kujaw)	15
MARIA KWIATKOWSKA-RATAJCZAK	
„Zakryte – odkryte”. O związkach akademickich praktyk badawczych i szkolnych doświadczeniach poznawania nie tylko lokalności	27
MARIA SIENKO	
Doświadczenia zmysłowe w formowaniu tożsamości regionalnej	43
KATARZYNA MARIA PŁAWECKA	
Pogranicze jako miejsce kulturalnego wrzenia, dialogu oraz dyskursów tożsamościowych – rozpoznanie polonisty	63
JIŘÍ MURYC	
Dwujęzyczność na Zaolziu w Republice Czeskiej – sytuacja językowa i uwarunkowania prawne	79
II. POTRZEBY EDUKACYJNE UCZNIA W OTOCZENIU WIELOKULTUROWYM	91
PAWEŁ SPOREK	
Uczniowie obcojęzyczni i dwujęzyczni na lekcjach języka polskiego – okiem nauczyciela i dydaktyka	93
HENRYKA SOKOŁOWSKA	
Zadania edukacji w kontekście refleksji nad tożsamością narodową uczniów szkół polskich w Wilnie	105
IRENA MASOJC	
Zróznicowanie współczesnej polszczyzny na Litwie w świadomości językowej uczniów szkół polskich	117

III. DIALOG MIĘDZYKULTUROWY W SZKOLNYCH PROPOZYCJACH
LEKTUROWYCH I INNYCH TEKSTACH KULTURY135

ANITA GIS

- Jeden język – wiele kultur. Kilka słów o wielokulturowości
i międzykulturowości na lekcjach języka polskiego
(rozpoznania i refleksje)137

DANUTA ŁAZARSKA

- Spotkania z literaturą. O dialogu międzykulturowym i kształtowaniu
tożsamości nie tylko na godzinach polskiego (na przykładzie *Eli-Saneli*
Katarzyny Pranić)151

PIOTR KOŁODZIEJ

- Filologia Brunona Schulza. O tożsamości „na styku kultur”163

HANNA BURKHARDT

- Dialog międzykulturowy na przykładzie internetowych komentarzy
językowych185

IV. JĘZYK ZWIERCIADŁEM STYKU KULTUR.....197

WŁODZIMIERZ MOCH

- Przeobrażenia w języku polskiej młodzieży w świetle powieści
Anny Cieplak *Ma być czysto i Lata powyżej zera*199

AŁŁA KRAWCZUK

- „Życzę zdrowia i cierpienia...” Pragmatyka życzeń i gratulacji
w polszczyźnie młodzieży polskiego pochodzenia na Ukrainie211

LESIA KOROL

- Związki zgody w polszczyźnie na Ukrainie (na materiale zebranych
wśród młodzieży szkół polskich)231

MARIA ZIELIŃSKA

- Odstępstwa od normy w tłumaczeniach z języka ukraińskiego
i rosyjskiego na polski autorstwa młodzieży wielojęzycznej na Ukrainie239

BARBARA DWILEWICZ

- O polszczyźnie gości audycji *Znamy się ze słyszenia* w polskiej rozgłośni
radiowej na Litwie253

Noty o autorach263

HANNA BURKHARDT

Uniwersytet Humboldtów w Berlinie, Niemcy

<https://doi.org/10.12797/9788381386234.12>

Dialog międzykulturowy na przykładzie internetowych komentarzy językowych

1. Asumptem do napisania poniższego tekstu stały się zajęcia ze stylistyki prowadzone przeze mnie w semestrze zimowym 2016/2017 w Instytucie Sławistyki na Uniwersytecie Humboldtów. Wzięli w nich udział studenci niemieckojęzyczni ze znajomością języka polskiego na poziomie średnio zaawansowanym i zaawansowanym. Szczególnym wyzwaniem dla uczestników seminarium okazał się jednak temat poświęcony językowi nowych mediów, w tym interaktywnych typu blogi, czaty, komentarze. W tekstach tych zetknęli się oni bowiem w z dyskursem nieoficjalnym, potocznym, wymagającym nierzadko wiedzy dotyczącej wykorzystania środków językowych w celach pozainformacyjnych, głównie skupiających się wokół wyrażania emocji pozytywnych i negatywnych. Celem artykułu jest analiza językowa komentarzy internetowych, szczególnie tych fenomenów, które stają się często nieuchwytne dla nienatywnych użytkowników języka polskiego ze względu na obecność licznych odniesień kulturowych i/lub ze względu na różne zabiegi dokonywane na fonicznym, fleksyjnym i leksykalnym poziomie języka.

W analizowanych tekstach poza kręgiem zainteresowania pozostaną natomiast zjawiska wizualizacji języka. Chodzi tu m.in. o takie osobliwości pisanych tekstów internetowych jak np.: występowanie emotikonów, grafizacja pisma widoczna w wyborze środków typograficznych, preferowanie wybranych znaków interpunkcyjnych, niestandardowe spacjowanie bądź jego brak, tzw. dekompozycja wyrazu, np. *niejestemyjuzpanstwemprawa*¹, stosowanie wersalików itp. (por. Grzenia 2006, s. 119-126; Greń 2009, s. 93-94; Żydek-Bednarczuk 2013, s. 353). Odnosi się to również do

¹ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20166551,puszcza-bialowieska-pojdzie-na-opal-a-mialo-byc-bez-interesu.html#ixzz4OHh7JSeW> – 27 X 2016 (data pobrania dotyczy wszystkich przytaczanych przykładów).

charakterystycznej dla dyskursu elektronicznego tendencji świadomego pomijania diakrytyków w polskich tekstach. Zjawisko to Włodzimierz Gruszczyński określa jako *pidgin Polish* (za: Chyrzyński 2012, s. 76). W artykule zostanie pominięta kwestia występowania wulgaryzmów, które sporadycznie pojawiają się w analizowanych tekstach, ale w postaci zawołanej, tzn. poprzez wykropkowanie części liter w wyrazie czy stosowanie asterysków. Zbigniew Greń mówi w związku z tym o „[...] elizj(i) znaków literowych, zastępowanych znakami nieliterowymi lub wyjątkowo literami w danym kontekście nienacechowanymi – dla celów eufemizacji wyrażen [...]” (Greń 2009, s. 93).

Za materiał poniższej analizy posłużyły komentarze pochodzące z internetowego wydania „Gazety Wyborczej” i dotyczące konfliktu wokół Puszczy Białowieskiej. Został on wywołany decyzją o zwiększonej wycince drzew z powodu, zdaniem Ministerstwa Środowiska, wzmożonej aktywności kornika drukarza. Przeciwnicy wyrębu argumentowali z kolei, że drzewa stanowią ważny element w skomplikowanym ekosystemie Puszczy.

Ogółem zostało przeanalizowanych 237 komentarzy do 20 artykułów z „Gazety Wyborczej”, które ukazały się w 2016 roku. Komentarze do pierwszego artykułu pt. *Białowiecki Park Narodowy nie wydzierżawi od rolników łąk dla żubrów* pochodzą z 24 kwietnia 2016 roku. Ostatnie wpisy internautów umieszczone pod artykułem *Andrzej Duda: Puszcza to nie skansen. Prezydent odwiedził Hajnówkę i Siemiatycze* są z 25 października 2016 roku.

2. Zanim przejdziemy do analizy wyekscerpowanego materiału, przyjrzyjmy się komentarzowi jako jednemu z gatunków internetowych wydzielonych przez Jana Grzenię (2006, s. 152)². Komentarz internetowy podobnie jak jego starszy odpowiednik prasowy jest reakcją autora na bieżące sprawy. Istotną cechą komentarza jest to, że odnosi się on do tekstu głównego w czasopiśmie internetowym bądź tradycyjnym, tzn. jego temat jest narzucony. Autorzy komentarzy starają się wyraźnie zaznaczać swoje stanowisko i nierzadko przekonywać odbiorców o słuszności opinii zawartej w wypowiedzi (por. Pisarek red. 2006, s. 99). I na tym kończą się podobieństwa tego gatunku w tradycyjnych i nowych mediach. Autorami komentarzy internetowych są najczęściej anonimowi internauci. Komentarze internetowe zwykle wywołują reakcje innych internautów, których repliki przeradzają się w seryjne wypowiedzi wielu osób na określony temat (podobnie jak wątek w forum dyskusyjnym) (Grzenia 2006, s. 168-169). Takie naprzemiennie komentarze mają charakter spontaniczny, co nie pozostaje bez wpływu na język prowadzonej dyskusji. Jak słusznie zauważa wielu

² Zob. również artykuł Sary Akram pt. *Wyznaczniki gatunkowe komentarza internetowego* (2017, s. 7-36).

badaczy: „Język używany w dyskursie internetowym nie mieści się w ramach tradycyjnego podziału polszczyzny na odmianę pisaną i mówioną. Powszechny jest pogląd, że mamy do czynienia z hybrydą, ale nowa jest jej jakość” (Żydek-Bednarczuk 2013, s. 351).

Ciekawe wydaje się spojrzenie na język Internetu z perspektywy historycznej. Według Artura Rejtera wynalazek Internetu w XX wieku jest porównywalny z równie doniosłym wynalazkiem druku w XV wieku. Ten ostatni jednak wpłynął w decydującej mierze na proces normatywizacji języka, Internet natomiast przyczynia się do poważnego osłabienia normy językowej. Konkluzje swe Rejter zamyka następującym spostrzeżeniem: „O ile więc skutki komunikacyjne druku są już znane, o tyle na efekty rewolucji internetowej przyjdzie nam jeszcze poczekać” (Rejter 2009, s. 112-113). W kontekście powyższego warto jednak zwrócić uwagę na to, że w interesujących nas tekstach (jak i w innych forach dyskusyjnych) bardzo często mamy do czynienia z grami językowymi i intertekstualnymi. Na temat zabaw językowych w dyskusjach internetowych wypowiadali się m.in.: Beata Grochala (2004), Kinga Geben (2008) i Zbigniew Greń (2009).

3. W dalszej części artykułu zajmiemy się analizą językową komentarzy internetowych. Zanim do niej przystąpimy, uściślenia wymaga zawarte w tytule sformułowanie *dialog międzykulturowy*. Rozumiem przez nie „inność” kulturową, z którą się styka osoba ucząca się języka polskiego jako obcego. Język jest bowiem swoistym kluczem do kultury, jest jej odzwierciedleniem. W dialogu międzykulturowym uczący się języka polskiego poznają inną kulturę w kontekście własnej, prowadzą permanentny dyskurs pomiędzy „innością” a „swojskością”. Dialog międzykulturowy pozwala lepiej zrozumieć „obcość”, dzięki czemu możliwe jest wzajemne otwarcie się w duchu tolerancji na różnice kulturowe jego uczestników³.

3.1. Foniczne środki językowe⁴

W wyekscerpowanych komentarzach pojawiają się przykłady stylizacji na wymowę gwarową, regionalną. Są one zamierzonym zabiegiem naśladowania innego sposobu wypowiadania się i stanowią element gry językowej, zabawy. Posługiwanie się poza-standardową odmianą polszczyzny, jak zauważył Z. Greń, budzi określone konotacje

³ Komunikacji międzykulturowej i jej nauczaniu został poświęcony tom monograficzny pt. *Słowo w dialogu międzykulturowym* (Chłopicki, Jodłowiec red. 2010).

⁴ Analizowany materiał koncentruje się wokół dowcipu językowego w znaczeniu ścisłym. Najważniejszą jego cechą jest „[...] dwupłaszczyznowość znaczeniowa, zdolność wyrażania dodatkowej zamaskowanej treści poza znaczeniem uzualnym, w sposób bezpośredni i konieczny kojarzącym się z danym wyrazem” (Buttler 2001, s. 96).

i może „pełnić funkcję prowokacji językowej lub charakterystyki postaci (ośmieszającej)” (Greń 2009, s. 95). Owe konotacje są z reguły obce i nie zawsze rozpoznawalne przez uczących się języka polskiego jako obcego. Poniższe przykłady stanowią ilustrację tego fenomenu: użycie głosek protetycznych w wyrazach *łód*, *łojciec* (1), zamiana grupy spółgłoskowej *kt* na *cht* w wyrazach *dyrektor* (1), *dochter* (2), ścieśnienie samogłoski *e* do *i* w połączeniu z palatalną spółgłoską nosową *ń* w wyrazie *po pincet* (wobec poprawnej wymowy [pɔ piɛnt͡ʂɛt]) (3), pseudomazurzenie w wyrazie *rycyk* (4) czy rozkład nosówek w przykładzie numer (5)⁵:

- (1) „I liczy się [...] woła Wolskiego Suwenera i jego czeredki i nałukofcuf łód łojca Dyrektora”⁶;
- (2) „No... dochtor od pil będzie doradzał szydle o puszczy...”⁷;
- (3) „jak tak twierdzi to niech jeszcze doloży po pincet+ na puszcze”⁸;
- (4) „Anglicy napisali? To co? Przecież to nie napisała szkoła ojca rycyka!”⁹;
- (5) „«Rence opadajo»...”¹⁰.

3.2. Słotwórcze i fleksyjne środki językowe

Dla nienatywnych użytkowników języka polskiego obok gier na poziomie fonicznym istotną barierę w rozumieniu analizowanych tekstów stanowią gry językowe na poziomie słotwórczym. Jedną z nich jest tworzenie tzw. quasi-zdrobnień. Neutralne sufiksy *-ek*, *-k* w połączeniu z wyrazami oznaczającymi zjawiska niepodlegające zmniejszeniu ze względów semantycznych pełnią funkcję deprecjonującą i ekspresywną, por. tytuły naukowe: *profesorek*, *doktorek* (6), istoty ludzkie: *człowieczek* (7), toponimy: *brukselka* (od Brukseli) (8), rzeczowniki abstrakcyjne: *rozumek* (10):

- (6) „Z załączonego dokumentu wynika, że prof. z Harvardu nie złożył podpisu, a naukowiec z Oxfordu to «visiting researcher» bez doktoratu, czyli stypendysta-gołowás. Zresztą też nie podpisał. Zostają profesorek z Leuven i doktorek z Nottingham”¹¹;

⁵ Przykłady typu (1) i (5) znajdziemy również u Z. Grenia (2009, s. 95).

⁶ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20050277,naukowcy-z-oxfordu-bronia-puszczy-bialowieskiej-list-do-premier.html#ixzz4OHoxZ3X>.

⁷ <https://wyborcza.pl/1,75398,20818727,rzad-ma-pozytywna-opinie-wycinki-puszczy-autorem-jest-specjalista.html>.

⁸ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20890433,andrzej-duda-puszcza-to-nie-skan-sen-prezydent-odwiedzil-hajnowke.html#ixzz4OHKn3t38>.

⁹ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20050277,naukowcy-z-oxfordu-bronia-puszczy-bialowieskiej-list-do-premier.html#ixzz4OHpdwsXr>.

¹⁰ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20166551,puszcza-bialowieska-pojdzie-na-opal-a-mialo-byc-bez-interesu.html#ixzz4OHh7JSeW>.

¹¹ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20050277,naukowcy-z-oxfordu-bronia-puszczy-bialowieskiej-list-do-premier.html#ixzz4OHpdwsXr>.

(7) „Pozwalamy tym podłym, małym chciwym człowieczkom zrujnować nasze odwieczne dziedzictwo?”¹²;

(8) „a becia na to – co jest najpierw jakaś brukselka teraz jakiś oksford...”¹³.

Również ironiczne użycie kolokwialnych hipokorystyków w odniesieniu do polityków, tu Andrzeja Dudy i Beaty Szydło, pełni funkcję ośmieszającą, dyskredytującą i lekceważącą, por. przykłady (9-10) i (8):

(9) „Jak Andrzejek zachoruje na cukrzycę albo inną cholerę to nie pójdzie do doktora ani szpitala ino do znachora co to z dziada pradziada itd.”¹⁴;

(10) „Tak, dudusiu bez rozumku. [...] To jedyna szansa, żebyś przeszedł do historii”¹⁵.

Odrębne miejsce zajmują ekspresywne derywaty prefiksalne (11) i sufiksalne utworzone od akronimów, np. PiS i PR¹⁶ (12-13), derywaty z dekompozycją podstawy (14), kontaminacje – Pis + islamski (15) – i zrosty (16). Wszystkie zostały użyte w znaczeniu deprecjonującym.

(11) „Skończyć wreszcie z EKOTERRORYZMEM! Puszcze są dla ludzi, a nie dla jakichś żuczków, much i Wajraków!!!”¹⁷;

(12) „więc atakowany jest przez żywych pisoidów”¹⁸;

(13) „[...] trzecia to byty powołane przez agencje piarowską, która obsługuje PiS...”¹⁹;

(14) „U kaczyństwa nie ma drugiej strony”²⁰;

(15) „Pislamskie podejście do fauny i flory. Florę chronimy przed fauną ścinając drzewa zanim zeżre je kornik. Z fauny chronimy żubry, bo można se do nich postrzelać”²¹;

¹² <http://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20673119,w-puszczy-bialowieskiej-wycieto-7-tys-drzew-dla-bezpieczenstwa.html#ixzz4OH38X35D>.

¹³ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20050277,naukowcy-z-oxfordu-bronia-puszczy-bialowieskiej-list-do-premier.html#ixzz4OHpdwsXr>.

¹⁴ <http://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20890433,andrzej-duda-puszcza-to-nie-skan-sen-prezydent-odwiedzil-hajnowke.html#ixzz4OHNgTOas>.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Skrótowiec utworzony od *public relations*. W pisowni fonetycznej występuje w postaci *piar* lub częściej jako *pijar* (pracownik zajmujący się czymś wizerunkiem).

¹⁷ <http://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20890433,andrzej-duda-puszcza-to-nie-skan-sen-prezydent-odwiedzil-hajnowke.html#ixzz4OHNgTOas>.

¹⁸ *Ibidem*. O pejoratywnych nazwach zwolenników działaczy politycznych pisze Elena Koriakowcewa (2014, s. 19).

¹⁹ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20285664,resort-srodowiska-dowiedzial-sie-o-postepowaniu-ke-po-tygodniu.html#ixzz4OI6U3KGH>.

²⁰ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20140724,wojna-w-puszczy-juz-nie-tylko-na-slowa-zaatakowano-dziennikarzy.html#ixzz4OHkKx74O>.

²¹ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20092712,wraz-z-drzewami-wycieli-szanse-na-laur-dla-bialowieskiego-parku.html#ixzz4OIDgAtpN>.

(16) „a lokalnych piśsssośsołomów pozdrawia... Nie chcieliście puszczy, no to nie będziecie jej mieli... przerobią puszcę na płyty paździerzowe”²².

W obrębie fleksji możemy wskazać tylko na jeden przykład, w którym niezgodność rodzajowa modyfikuje treść wyrazu i jest środkiem służącym ośmieszeniu. Denygnat/denotat (tu odniesienie do prezydenta – mężczyzny) wyklucza użycie rodzaju żeńskiego, por. *Duda się odezwała* zamiast *Duda się odezwał*²³ (17). Gry fleksyjne są bardzo słabo reprezentowane w tekstach, potwierdzają to również badania m.in. Danuty Buttler (2001, s. 102) i Z. Grenia (2009, s. 95).

(17) „O, Duda się odezwała. Jak zwykle – bez pojęcia o temacie”²⁴.

3.3. Modyfikacje w obrębie frazeologii

Określonej kompetencji lingwokulturowej wśród uczących się języka polskiego jako obcego wymagają gry ze znaczeniem. Dotyczą one stałych połączeń wyrazowych – kolokacji i związków frazeologicznych. Danuta Buttler pisze:

[...] we wszystkich komizm wynika ze zmiany tradycyjnego składu słownego lub struktury połączenia; te przekształcenia formalne nie naruszają jednak podobieństwa nowego frazeologizmu do pierwowzoru (Buttler 2001, s. 139-140).

W poniższych przykładach kolokacja *dobra zmiana*, hasło nierozzerwalnie związane z partią PiS, uległa modyfikacji – *zmiana* została zastąpiona *zamianą* (18), a *dobra* kolejno leksemami *podła* (19-20), *dojna* (21), *brunatna* (22). Tego typu modyfikacje leksykalne w sposób emocjonalny sygnalizują dezaprobatę internautów co do poczynąń władzy wokół Puszczy Białowieskiej (por. ewaluatyw *podła*). Ponadto *dojna zmiana* ma dodatkową konotację z wyrażeniem potocznym *dojna krowa* ‘coś, co przynosi duże i stałe dochody’, a *brunatna* w połączeniach *brunatna armia*, *brunatny terror* wiąże się z hitleryzmem/faszyzmem.

(18) „Dobra zamiana puszczy na pustynię. Drewna w puszczy co niemiara drewno drogie może wystarczy na realizację ustawy 500+”²⁵;

²² <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20469856,obcieli-fundusze-na-puszcze-bialowieska-zamiast-130-tylko-9.html#ixzz4OI3ZjU2D>.

²³ Prawdopodobnie chodzi tu jednak o niewybredny żart z obraźliwym napisem w jednej z opolskich szkół. Zob. [on-line] <https://opole.wyborcza.pl/opole/1,35086,19761988,prokuratura-zajmie-sie-artykulem-o-napisie-andrzej-dupa.html> – 2 V 2021. Dziękuję panu profesorowi Piotrowi Kołodziejowi za zwrócenie mi na to uwagi.

²⁴ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20890433,andrzej-duda-puszcza-to-nie-skan-sen-prezydent-odwiedzil-hajnowke.html#ixzz4OHNgTOas>.

²⁵ <https://wyborcza.pl/1,75398,20818727,rzad-ma-pozytywna-opinie-wycinki-puszczy-autorem-jest-specjalista.html>.

- (19) „wytnie Puszcę, to jeszcze i te 9 milionów zaoszczędzi. Brawo, Podła Zmiano!”²⁶;
(20) „podłej zmianie najlepiej wychodzi niszczenie wszystkiego co się rusza”²⁷;
(21) „Dojna zmiana – dyktatura ciemniaków. Ciekawe, kto chce zrobić na tym majątek...”²⁸;
(22) „Brunatna zmiana”²⁹.

Za inny przykład modyfikacji leksykalnej niech posłuży kolokacja *ubaw po pachy*, w której doszło do wymiany członu *ubaw* na *kasę*. Mówimy, że jest *ubaw po pachy*, jeśli jest bardzo zabawnie (Bańko 2000, t. 2, s. 878). Zestawienie *kasy* (w potocznej polszczyźnie *kasą* nazywa się duże pieniądze) z frazą przymkową *po pachy* dodatkowo intensyfikuje fakt posiadania wielkich pieniędzy, por. (23).

- (23) „Za to szef ZULu³⁰ ma kasy po pachy, sprzęt wartości milionów złotych i kontrakty z nadleśniczym podpisywane przy świetle księżycy i w dymie z luf sztucerów”³¹.

Gry słowem w obrębie frazeologii ilustruje następny przykład, w którym doszło do modyfikacji porównania frazematycznego *ktoś zna się na czymś jak kura na pieprzu*, tzn. '[...] nie zna się na tym wcale' (Bańko, t. 2, s. 1370). Przekształceniu w przykładzie (24) uległo comparatum (*kot prezesa na kwasnym mleku*) – pod względem treści równie absurdałne jak jego ustabilizowany odpowiednik (*kura na pieprzu*). Źródłem komizmu osadzonego w aktualnych realiach jest kontrast pomiędzy comparandum (*Szydło zna się na przyrodzie*) a nieoczekiwanym zakończeniem, tj. comparatum (*jak „kot prezesa na kwasnym mleku”*).

- (24) „Szydło zna się na przyrodzie jak «kot prezesa na kwasnym mleku»”³².

Modyfikacjom podlegają także przysłowia. Za ilustrację tego zabiegu niech posłuży przykład (25). Dla frazy *kto z szuja się zadaje ten szuja zostaje* kośćcem upodobnienia stało się przysłowie *Kto z kim przestaje, takim się staje*³³, jak i wykorzystanie

²⁶ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20469856,obcieli-fundusze-na-puszcze-bialowieska-zamiast-130-tylko-9.html#ixzz4OI3ZjU2D>.

²⁷ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20050277,naukowcy-z-oxfordu-bronia-puszczy-bialowieskiej-list-do-premier.html#ixzz4OHpdwsXr>.

²⁸ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20627227,puszcza-bialowieska-to-kultura-nie-natura-minister-szyszko.html#ixzz4OHVcDo5x>.

²⁹ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20140724,wojna-w-puszczy-juz-nie-tylko-na-slowa-zaatakowano-dziennikarzy.html#ixzz4OHksxBnD>.

³⁰ ZUL od Zakładów Usług Leśnych.

³¹ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20140724,wojna-w-puszczy-juz-nie-tylko-na-slowa-zaatakowano-dziennikarzy.html#ixzz4OHksxBnD>.

³² <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20050277,naukowcy-z-oxfordu-bronia-puszczy-bialowieskiej-list-do-premier.html#ixzz4OHoxz3X>.

³³ Mówimy tak o kimś, „kto przebywając długo w towarzystwie jakiejś osoby lub grupy osób, upodobił się do nich psychicznie, przejął ich poglądy, zwyczaje itp.” (Bańko 2000, t. 2, s. 334).

schematu łączliwości leksykalnej czasownika *ktoś zadaje się z kimś*, tzn. '[...] utrzymuje z nim znajomość, często dla siebie nieodpowiednią' (Bańko 2000, t. 2, s. 1203).

(25) „Szuje znajda sie wszedzie nawet z tytułem profesorskim, bo liczy sie kasa, ale tez jest powiedzenie, ze «kto z szuja sie zadaje ten szuja zostaje»...”³⁴.

Częstym zabiegiem modyfikacji związków frazeologicznych jest rozszerzenie ich składu leksykalnego. Frazeologizm *ręce opadają* znaczy tyle co „nie móc nic poradzić, zrobić, pomóc; być bezsilnym wobec czegoś” (Bąba, Liberek 2002, s. 685). Jego skład leksykalny został dodatkowo uzupełniony o wyrazy *i nogi* i tym samym doszło do intensyfikacji niemocy działania, bezsilności wobec zaistniałego stanu, por. (26):

(26) „Najgorszy minister środowiska jakiego Polska kiedykolwiek miała. Zamierza zniszczyć cały 25 letni dorobek ruchu ekologicznego. Ręce i nogi opadają”³⁵.

Przedmiotem gry słownej są również nazwy własne. Kontrast między treścią nazw, tu urząd *Ministerstwo Środowiska* i stanowisko *minister środowiska*, a sensem ich zmodyfikowanych przez rozszerzenie odpowiedników jest źródłem ironicznej zabawy internautów słowem (por. 27-29). Także ostatni przykład to bezpardonowa krytyka poczynąń Ministerstwa Środowiska zawarta w zmodyfikowanej nazwie tego urzędu (30).

(27) „Minister zniszczenia środowiska”³⁶;

(28) „Minister zniszczenia środowiska. Jak dobrze, że EU jest w stanie po raz kolejny powstrzymać tego partacza, jak to już miało miejsce z Rospudą”³⁷;

(29) „Ministerstwo Zagłady Środowiska”³⁸;

(30) „ministerstwo łowiectwa i gospodarki drzewnej”³⁹.

3.4. Skrzydlate słowa

Specjalną grupę frazeologizmów stanowią skrzydlate słowa (por. Grochala 2004, s. 118). Z frazeologią wiąże je reprodukowalność w wypowiedziach, natomiast różni

³⁴ <https://wyborcza.pl/1,75398,20818727,rzad-ma-pozytywna-opinie-wycinki-puszczy-autorem-jest-specjalista.html>.

³⁵ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20469856,obcieli-fundusze-na-puszcze-bialowieska-zamiast-130-tylko-9.html#ixzz4OI3ZjU2D>.

³⁶ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20688282,puszcza-bialowieska-dobra-mina-do-zlej-gry-ministra-szyszko.html#ixzz4OGv42Yvp>.

³⁷ <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C528743%2Cke-zapowiada-kroki-prawne-w-zwiazku-z-wycinka-puszczy-bialowieskiej.html>.

³⁸ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20741261,puszcza-bialowieska-rpo-zaskarzyn-decyzje-szyszki-w-sprawie.html#ixzz4OHCTXggf>.

³⁹ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20837990,szyszko-powolal-zespol-od-puszczy-bialowieskiej-zapomnial-o.html#ixzz4OHTw0mJx>.

to, że przypisywane jest im najczęściej autorstwo (Zarzycka 2010, s. 121). Ze względu na liczne odniesienia kulturowe gry językowe w obrębie skrzydlatych słów są szczególnie trudnie do „rozszyfrowania” dla nienatywnych użytkowników języka. Mechanizm gry językowej w poniższych przykładach opiera się na wymianie składu leksykalnego, por. kolejne przykłady:

(31) „[...] nie będą jakieś nieuki pluli nam w twarz – nawet doić nie potrafią palanty”⁴⁰;

(32) „Czy będzie nowy film «Człowiek z siekiera»? ”⁴¹.

W (31) podstawą przekształcenia stały się wersy z *Roty* Marii Konopnickiej „Nie będzie Niemiec pluć nam w twarz, / Ni dzieci nam germani!” (1910). Pogardliwe *jakieś nieuki* jest deprecjonującym określeniem naukowców. W przykładzie (32) *Człowiek z siekierą* nawiązuje do filmu Andrzeja Wajdy *Człowiek z marmuru* (1976), w którym prototypem człowieka z siekierą staje się nowohucki przodownik pracy, Birkut.

Nieco innym zabiegiem są odniesienia międzygatunkowe. W przykładzie (33) przywołanym gatunkiem jest fraszka (tu) o Sowie⁴² i Szyszce⁴³ (oba nazwiska mówiące), którzy las wyrznęli. Potoczny i ekspresywny leksem *wyrznać* odnosi się do osób lub zwierząt, a nie do obiektów nieżywotnych, por. „Jeśli ktoś wyrznął jakieś osoby lub zwierzęta, to zabił je wszystkie” (Bańko 2000, t. 2, s. 1145). Personifikacja/animalizacja lasu służy wyrażeniu silnych negatywnych emocji związanych z dewastacją Puszczy.

(33) „Fraszka o tym jak Sowa z Szyszką las wyrznęli”⁴⁴.

Ostatnią grupę stanowią skrzydlate słowa, które w odróżnieniu od poprzednich przykładów nie zostały poddane żadnym modyfikacjom formalnym. Są one zaczerpnięte zarówno z kultury popularnej (34-36), jak i wysokiej (37-38). W przykładzie (34) wystylizowane na czeskie brzmienie *to se ne vrati* ma większy walor stylistyczny niż *to się już nie wróci* (Miodek 2010). Fraza (35) będąca tytułem piosenki Kazimierza Grześkowiaka (1969) budzi konotacje z chłopskim uporem, natomiast przykład (36) jest refrenem piosenki autorstwa Wojciecha Młynarskiego: „Co by tu jeszcze spieprzyć, Panowie? Co by tu jeszcze?”. *Spieprzyć* to według *Innego słownika języka polskiego* słowo bardzo potoczne, dla wielu osób wulgarne (Bańko 2000, t. 2, s. 645).

⁴⁰ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20050277,naukowcy-z-oxfordu-bronia-puszczy-bialowieskiej-list-do-premier.html#ixzz4OHoxzZ3X>.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Janusz Sowa – profesor na Uniwersytecie Rolniczym w Krakowie i przewodniczący Rady Naukowej Leśnictwa, która pozytywnie opiniowała zgodę na wycinkę Puszczy Białowieskiej („Gazeta Wyborcza” 2016, 11 X).

⁴³ Jan Szyszko – profesor nauk leśnych i minister środowiska, m.in. w rządzie Beaty Szydło.

⁴⁴ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20050277,naukowcy-z-oxfordu-bronia-puszczy-bialowieskiej-list-do-premier.html#ixzz4OHoxzZ3X>.

Kolejna fraza (37) została zaczerpnięta z Księgi Rodzaju (1,28)⁴⁵, a porzekadła ludowego „Wolność, Tomku, w swoim domku” (38) po raz pierwszy w tekście literackim użył Aleksander Fredro (Markiewicz, Romanowski 1990, s. 209). Wszystkie poniższe przykłady wyrażają dużą dezaprobatę internautów w związku z wycinką drzew w Puszczy.

(34) „Minęły lata – to se ne vrati za mojega życia”⁴⁶;

(35) „chłop żywemu nie przepuści”⁴⁷;

(36) „Co by tu jeszcze spiepszyć!!!!!!!!!!!!”⁴⁸;

(37) „«Czyńcie sobie ziemię poddaną» tyle PISowcy rozumieją, reszty nie”⁴⁹;

(38) „Wolność Tomku i na pohybel ekologom, nowoczesnym teoriom...”⁵⁰.

4. Powyższa analiza pokazała, że internauci w pisanych przez siebie komentarzach posługują się nieoficjalną, kolokwialną odmianą języka potocznego. Sięgają oni po przeróżne, zwykle niewyszukane środki językowe (foniczne, fleksyjne i leksykalne), aby dać upust własnym emocjom i wyrazić swoją dezaprobatę dla poczynań władz wokół Puszczy Białowieskiej. Jak zauważa Z. Greń:

Efektywność tego typu narzędzi zależy oczywiście od wykorzystywanego kodu kulturowego (w tym językowego) i od biegłości w posługiwaniu się nim uczestników komunikacji. Podobnie poziom komplikacji strukturalnej użytych środków, finexja za biegów komunikacyjnych zależy od sprawności komunikacyjnej uczestników, w tym od poziomu ich wiedzy kulturowej i językowej (Greń 2009, s. 92).

Z uwagi na rolę nowych mediów w komunikacji warto na zajęciach z języka polskiego jako obcego pokazać mechanizmy funkcjonowania zabaw słownych, aby studenci potrafili je odczytać i w ten sposób łatwiej się poruszać w innym dla nich obszarze kulturowym.

⁴⁵ „Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną; [...] Oto wam daję wszelką roślinę przynoszącą ziarno po całej ziemi i wszelkie drzewo, którego owoc ma w sobie nasienie: dla was będą one pokarmem”, Pismo Święte (1987, s. 25).

⁴⁶ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20166551,puszcza-bialowieska-pojdzie-na-opal-a-mialo-byc-bez-interesu.html#ixzz4OHh7JSeW>.

⁴⁷ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20050277,naukowcy-z-oxfordu-bronia-puszczy-bialowieskiej-list-do-premier.html#ixzz4OHoxZ3X>.

⁴⁸ <http://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,19968693,bialowieski-park-narodowy-nie-wydzierzawi-od-rolnikow-lak-dla.html#ixzz4OHR35Dd6>.

⁴⁹ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,20050277,naukowcy-z-oxfordu-bronia-puszczy-bialowieskiej-list-do-premier.html#ixzz4OHoxZ3X>.

⁵⁰ *Ibidem*.

Bibliografia

- Akram S., 2017, *Wyznaczniki gatunkowe komentarza internetowego*, „Studia Filologiczne Uniwersytetu Jana Kochanowskiego”, t. 30, s. 7-36.
- Buttler D., 2001, *Polski dowcip językowy*, [wstęp i uzup. W. Chlebda], Warszawa: Wydawnictwo PWN, *Klasyka Językoznawstwa Polskiego*.
- Chłopicki W., Jodłowiec M. (red.), 2010, *Słowo w dialogu międzykulturowym. Monografia z cyklu „Język trzeciego tysiąclecia”*, Kraków: Tertium, *Język a Komunikacja*, 25.
- Chyrzyński T., 2012, *Język w Internecie. Formalne, semantyczne i funkcjonalno-pragmatyczne właściwości języka angielskiego i polskiego w komunikacji internetowej*, Olsztyn: Centrum Badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Geben K., 2008, *Język internautów wileńskich*, „Poradnik Językowy”, nr 3, s. 62-72.
- Greń Z., 2009, *Zabawy językowe w dyskusjach internetowych*, [w:] D. Ulicka (red.), *Tekst (w) sieci*, t. 1: *Tekst, język, gatunki*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, s. 91-100.
- Grochala B., 2004, *Dowcip językowy na stronach WWW*, [w:] K. Michalewski (red.), *Współczesne odmiany języka narodowego*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 111-120.
- Grzenia J., 2006, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Koriakowcewa E., 2014, *Słotwórcze zasoby nowych stylów funkcjonalnych w językach słowiańskich*, „LingVaria”, nr 17, s. 9-33, <https://doi.org/10.12797/LV.09.2014.17.01>.
- Miodek J., 2010, *Poszół won!*, „Gazeta Wrocławska”, 31 XII, [on-line] <https://gazetawroclawska.pl/jan-miodek-poszol-won/ar/351928> – 5 X 2019.
- Pisarek W. (red.), 2006, *Słownik terminologii medialnej*, Kraków: Universitas.
- Pismo Święte*, 1987, *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, Poznań–Warszawa: Wydawnictwo Pallottinum.
- Rejter A., 2009, *Lingwistyczne refleksje nad komunikacją internetową – perspektywa historyczna*, [w:] D. Ulicka (red.), *Tekst (w) sieci*, t. 1: *Tekst, język, gatunki*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, s. 111-120.
- Zarzycka G., 2010, *Skrzydlate słowa w procesie nauczania języka polskiego jako obcego, Propozycje programowe*, [w:] P. Garncarek, P. Kajak, A. Zieniewicz (red.), *Kanon kultury w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Materiały z konferencji naukowej*, Warszawa: Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej POLONICUM Uniwersytetu Warszawskiego, s. 121-142.
- Żydek-Bednarczuk U., 2013, *Dyskurs internetowy*, [w:] E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, Kraków: Universitas, s. 347-379.

Słowniki

- Bańko M., 2000, *Inny słownik języka polskiego*, t. 1-2, Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Bąba S., Liberek J., 2002, *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Markiewicz H., Romanowski A., 1990, *Skrzydlate słowa*, Warszawa: Wydawnictwo Literackie.

Źródła internetowe

- <https://bialystok.wyborcza.pl/> – 27-29 X 2016.
- <https://wyborcza.pl/> – 27-29 X 2016.

Abstract

EXPLORING INTERCULTURAL DIALOGUE: A CASE STUDY ON INTERNET COMMENTS

The language of the new media, especially interactive media such as blogs, chats and user comments, poses a great challenge to Polish language learners. In the present paper, over 200 user comments on the controversy over the Białowieża Forest that were excerpted from the online edition of *Gazeta Wyborcza* are analyzed. Special emphasis was given to modifications of the phonetic form of expressions (e.g. the use of prothetic sounds, narrowed pronunciation), word plays involving word formation (quasi-diminutives, colloquial hypocorisms, expressive derivatives, blendings with derogatory meaning) and language play with phraseological units in a broader sense (collocations, proverbs, famous quotations). The analysis of internet user comments conducted in classes with language students once again proved the importance of cultural knowledge and competence in the process of foreign language acquisition.

Keywords: internet user comments, intercultural dialogue, language play, intertextual play, cultural competence

Recenzowana książka stanowi niezwykle aktualną i ważną pozycję w dziedzinie badań nad problematyką pogranicza i współistniejących tam tożsamości. Pokazuje, jak wiele zagadnień jest jeszcze do odkrycia i jak wiele pojawia się nowych problemów oraz tematów wymagających opisu i opracowania. Tom podejmuje ważne wątki dotyczące tożsamości regionalnej, nauki języków i wychowania młodzieży w środowisku wielojęzycznym i wielokulturowym. Jest to dziś niezwykle istotne, ponieważ międzykulturowość powstająca na styku różnych kultur staje się doświadczeniem coraz bardziej powszechnym, zachodzącym nie tylko na „starych” pograniczach, ale ze względu na migracje i uchodźstwo pojawia się w wielu środowiskach niezależnie od położenia geograficznego.

Z recenzji dr hab. Ewy Golachowskiej, prof. IS PAN

W swych rozważaniach Autorzy tekstów umiejętnie i w sposób przekonujący łączą szczegółowe analizy materiału z szerszą perspektywą ujęć naukowych eksploracji literaturoznawcy, językoznawcy, kulturoznawcy, historyka i dydaktyka, kompetentnie i profesjonalnie „integrują” swe interpretacje materiału literackiego (lub językowego) z obszarem badań kulturoznawczych, wspierając je historią, dydaktyką polonistyczną, filozofią, aksjologią, etnolingwistyką, ukazując wieloaspektowy i wielopoziomowy, ale jednocześnie – pełny, spójny i syntetyczny obraz problemu postawionego w temacie opracowania.

Z recenzji dr hab. Doroty Michułki, prof. UW

<https://akademicka.pl>

